

ZAŁOŻENIA I PRAKTYKA PRZYGOTOWANIA DO PRACY MISYJNEJ FIDEIDONISTÓW W POLSCE

Wstęp

Ujmując holistycznie przygotowanie misjonarzy do wyjazdu na misje można by podzielić na trzy etapy: przygotowanie dalsze, bliższe i bezpośrednie.

Początek formacji ludzkiej i religijno-misyjnej dokonuje się już w rodzinie. To wspólnota rodzinna, będąca pierwszą wspólnotą wiary, jest zarazem pierwszym środowiskiem, w którym dojrzewają wiara i wyływająca z niej misja. Wiara ugruntowuje się w parafii, wspólnota parafialna jest więc kolejnym środowiskiem, w której dokonuje się formacja i rozwija współpraca z łaską Bożą. Rodzinę i parafię wspomaga szkoła, która oprócz przekazywania wiadomości uczy życia we wspólnocie z innymi. I to właśnie rodzina, parafia i szkoła są tymi środowiskami, w których odbywa się przygotowanie dalsze przyszłych misjonarzy.

Przygotowanie bliższe dokonuje się wówczas, gdy dana osoba zaczyna interesować się w sposób szczególny pracą misyjną, dociera do różnych źródeł informacji o misjach, pogłębia je poprzez osobistą lekturę, spotkania z misjonarzami itp. Wówczas idea misyjna i poczucie odpowiedzialności za jej rozwój zaczynają niepokoić człowieka, budzą powołanie do pracy misyjnej, aż wreszcie skłaniają do podjęcia decyzji wyjazdu na misje i złożenia prośby odpowiednim przełożonym.

Trzeci etap – przygotowanie bezpośrednie – odnosi się do czasu, od momentu otrzymania dekretu posyłającego na misje, do podjęcia pracy misyjnej. Ten właśnie etap, w odniesieniu przede wszystkim do kapłanów diecezjalnych, nazywanych fideidonistami, będzie przedmiotem naszych rozważań. Trzeba tutaj podkreślić, że przygotowanie kapłanów diecezjalnych do wyjazdu na misje ma w Polsce bogatą i złożoną historię, która będąc nieustannie badana, skłania do poszukiwania nowych form przygotowywania przyszłych misjonarzy. Śledząc tę historię: od ogłoszenia encykliki *Fidei donum* aż do chwili powstania w 1984 r. Centrum Formacji Misyjnej

w Warszawie, którego rocznicę 20-lecia działalności dzisiaj, tj. 18 II 2004 r., w sposób szczególny świętujemy, staramy się odpowiedzieć na pytanie: na czym polega przygotowanie bezpośrednie do wyjazdu na misje, a dokładniej – na czym polegało ono przed rozpoczęciem działalności Centrum Formacji Misyjnej.

1. Zielone światło dla kapłanów diecezjalnych, pragnących udać się na misje

a. Encyklika *Fidei donum* i dokumenty II Soboru Watykańskiego

„Do tego, aby ewangelizować świat, potrzebni są przede wszystkim ewangelizatorzy”⁴⁹, których nazywamy misjonarzami. Są to: kapłani zakonni i diecezjalni, siostry i bracia zakonni oraz misjonarze świeccy. Na wstępie trzeba nam rozróżnić powołanie misyjne od powołania misjonarskiego. Powołanie misyjne jest powszechne, nierozłączne z powołaniem do życia i powołaniem do świętości. Każdy jest więc z woli Bożej współpracownikiem i pomocnikiem misyjnym, chociaż nie każdy jest misjonarzem. Jest nim tylko ten, kogo Bóg obdarzył specjalnym powołaniem misjonarskim. Przełożeni kościelni to powołanie rozpoznają i wtedy, po odpowiednim przygotowaniu, posyłają na misje. Misjonarz musi być formalnie posłany przez swego biskupa, „misjonarz” znaczy bowiem tyle, co „posłany”. Powołuje go Bóg, ale posyła Kościół przez przełożonych⁵⁰. „Specjalnym bowiem powołaniem naznaczeni są ci, którzy obdarzeni odpowiednimi, naturalnymi właściwościami, przymiotami serca i umysłu, gotowi są podjąć dzieło misyjne. Obojętne czy będą to miejscowi czy też obcy: kapłani, osoby zakonne i ludzie świeccy” (DM 23).

W wielowiekowej historii rozwoju misji w Kościele zadanie głoszenia Ewangelii wśród ludów i narodów nie znających Chrystusa wypełniali tylko zakonnicy. Taki stan rzeczy zmieniła encyklika Piusa XII *Fidei donum*, ogłoszona w 1957 r.

W tym ważnym dokumencie, poświęconym szczególnej sytuacji misji w Afryce, przedstawione jest również obszerne rozwinięcie nauki o działalności misyjnej całego Kościoła. Konsekwencją współdziałania i wzajemnej pomocy biskupów poszczególnych Kościołów było zalecenie nowej formy wspomagania misji, a mianowicie tymczasowej

pracy na misjach księży diecezjalnych Kościołów starych. Według encykliki kapłani diecezjalni nie tylko mogą, ale powinni zaangażować się bezpośrednio w pracę misyjną (por. FD 16). Encyklika *Fidei donum* zapaliła więc zielone światło dla księży diecezjalnych pragnących poświęcić się pracy misyjnej⁵¹.

Potwierdzeniem idei zawartych w encyklice były uchwały Soboru Watykańskiego II (1963-1965), nazywanego często Soborem „misyjnym”. To właśnie na tym Soborze uchwalono tak doniosły dla całego dzieła misyjnego Dekret o działalności misyjnej Kościoła *Ad gentes*. Ten i inne dokumenty przyczyniły się do zapoczątkowania odnowy Kościoła i jego działalności misyjnej. Sobór uroczystie orzekł, że „Kościół pielgrzymujący jest misyjny ze swej natury” (DM 2). Uzasadził głęboko teologiczne misyjne zadanie wszystkich jego członków i każdego partykularnego Kościoła, a jednocześnie ukazał dzieło misyjne jako podstawowe zadanie całego Ludu Bożego, podkreślając przy tym, że w sposób szczególny obowiązki te podejmują kapłani⁵². W myśl nauczania Soboru powołanie kapłańskie jest z samej swej natury misyjne.

W czasie trwania Soboru nastąpiło wzajemne poznanie się biskupów, wymiana doświadczeń i trudności. Te kontakty zwróciły uwagę biskupów z Polski na problemy Kościołów Trzeciego Świata, a przede wszystkim na dotkliwy brak rodzimego duchowieństwa⁵³. Niektórzy z biskupów misyjnych składali osobiste wizyty w Polsce, podczas których w trakcie odwiedzin różnych diecezji przedstawiali prośby o pomoc personalną z Polski⁵⁴.

Po odrodzeniu soborowym w 1965 r. dość systematycznie zaczęli wyjeżdżać do pracy misyjnej księża zakonni, dołączyli do nich również pierwsi księża diecezjalni. Pierwsze wyjazdy nastąpiły na zasadzie osobistych kontaktów nawiązanych z misjonarzami przybywającymi na urlop do kraju⁵⁵. Stąd też wyjazdy kapłanów

⁴⁹ A. Nowak, *Tarnowscy misjonarze – fideidoniści – w Kongo Brazzaville*, Tarnowskie Studia Teologiczne (1986) 10, s. 131.

⁵² J. Górski, *Aktualny stan oraz perspektywy misyjnego zaangażowania księży diecezjalnych*, [w:] H. Frączek (red.), *II Krajowy Kongres Misyjny - Częstochowa 92*, Warszawa 1994, s. 108.

⁵³ A. Nowak, dz. cyt., s. 131.

⁵⁴ W. Dobrzyński, *Encyklika Piusa XII „Fidei donum” i jej realizacja w Polsce*, Archiwum ATK (mps), Warszawa 1977, s. 45.

⁵⁵ A. Koszorz, *Polscy księża fideidoniści*, ZMis (1985) 6/II, s. 179.

⁴⁹ Jan Paweł II, *Orędzie na Światowy Dzień Misyjny 1989 r.*, Warszawa 1989.

⁵⁰ A. Kurek, *Udział wiernych świeckich w misji Kościoła*, Nurt SVD (1994) 1, s. 41-47.

diecezjalnych na misje miały początkowo charakter niejako prywatny i bardzo spontaniczny, nie były ujęte w jakieś bardziej konkretne ramy natury prawnej. Apel papieża zawarty w encyklice *Fidei donum* o pomoc personalną kapłanów diecezjalnych dla misji zaczął jednak znajdować żywy oddźwięk również w naszym kraju, wśród duchowieństwa diecezjalnego w Polsce⁵⁶.

b. Instrukcja Episkopatu Polski regulująca wyjazdy i pracę kapłanów diecezjalnych na terenach misyjnych

W sprawie oddania księży diecezjalnych dziełu ewangelizacji na misjach, w miarę możliwości danej diecezji, konieczna była uchwała Konferencji Episkopatu Polski. W związku z tym powstał projekt opracowania odpowiedniego dokumentu, który tego rodzaju przedsięwzięcia ująłby w konkretne ramy, regulował i sankcjonował, nadając wyjazdom kapłanów diecezjalnych zorganizowany i unormowany charakter. Zwiększająca się liczba fidejonistów wyjeżdżających na misje przyspieszała prace Komisji Misyjnej Episkopatu Polski (KMEP) nad sprecyzowaniem odpowiednich w tym kierunku zasad. W rezultacie powstała „Instrukcja Episkopatu Polski regulująca wyjazdy i pracę kapłanów diecezjalnych na terenach misyjnych”⁵⁷, zatwierdzona na 140 Konferencji Episkopatu Polski 24.I.1974 r. Zawarto w niej normy zasadnicze i wskazania praktyczne. „W ten sposób sprawa wysyłania kapłanów diecezjalnych na misje będzie mogła zachować jak najbardziej słuszny kierunek – czytamy w Instrukcji – będzie utrzymana w granicach polskich możliwości i potrzeb, jak również będzie miała zapewnioną trwałość i wszechstronność właściwej realizacji”⁵⁸.

Instrukcja Episkopatu Polski okazała się dokumentem bardzo dojrzałym i ogromnie praktycznym, a stąd i bardzo potrzebnym. Znalazła duże zrozumienie i aprobatę również poza granicami Polski⁵⁹.

Na wniosek przewodniczącego KMEP, ks. abp. E. Piszczka, w dniu 7 XI 1987 r. Konferencja Episkopatu zatwierdziła poprawioną z 1974 r. Instrukcję regulującą działalność misyjną kapłanów diecezjalnych, opracowaną przez sekcję opieki nad misjonarzami pod kierunkiem ks.

⁵⁶ W. Dobrzyński, dz. cyt., s. 6.

⁵⁷ *Instrukcja Episkopatu Polski regulująca wyjazdy i pracę kapłanów diecezjalnych na terenach misyjnych*, *Collectanea Theologica* (1975) fasc. I, s. 137-140.

⁵⁸ *Instrukcja*, nr 5.

⁵⁹ A. Koszorz, dz. cyt., s. 180-181.

bp. E. Kisiela⁶⁰. Poprawiona Instrukcja różni się od wcześniejszej dwiema zasadniczymi kwestiami. Pierwsza z nich dotyczy liczby posyłanych misjonarzy: wprowadza zapis zobowiązujący każdą diecezję do posyłania na misje „pewnej liczby” kapłanów (p. 6), a nie jak było wcześniej 1% kapłanów pracujących w danej diecezji. Druga zaś określa minimalny czas pobytu na misjach: „kapłan wyjeżdżający na misje powinien być zdecydowany zaangażować się na 10 lat” (p. 7), a nie jak było wcześniej – na pięć lat⁶¹.

Jest to niezwykle ważny dokument misyjny w dziejach Kościoła w Polsce, w którym biskupi polscy wyraźnie określili powszechność obowiązku misyjnego. Dokument ten położył kres wyjazdom niezorganizowanym i prywatnym. W artykule 12 Instrukcji zalecano, aby całością spraw wyjazdowych i przygotowawczych z ramienia Komisji zajął się specjalny Instytut Misyjny, a dopóki to nie nastąpi – jeden z członków Komisji. Stosownie do tego rozporządzenia KMEP na zebraniu w dniu 14 II 1974 r. mianowała delegata ds. księży diecezjalnych. Funkcję delegata powierzono o. A. Koszorzowi SVD⁶². Z czasem funkcję tę określano ogólnie jako delegata ds. misjonarzy. Kolejnymi delegatami byli: ks. W. Kuflewski (1982-1993), ks. K. Bryś⁶³ (1993-1994), ks. Wł. Ostrowski (1994-1997)⁶⁴, ks. A. Halemba (1997-2003) i ks. Cz. Noworolnik (2003-). Odtąd wszystkie sprawy wyjazdowe zostały ukierunkowane zgodnie z wytycznymi Instrukcji. Komisja przejęła również koordynację zgłoszeń wniosków i próśb o polskich misjonarzy⁶⁵.

Instrukcja wskazywała na konieczność odpowiedniego przygotowania kapłanów przed opuszczeniem Polski, a przynajmniej przed wjazdem do kraju przyszłej pracy misyjnej. Przygotowanie to obejmowało opanowanie języka urzędowego danego kraju,

⁶⁰ *Sprawozdanie z 5-letniej kadencji Komisji Misyjnej Episkopatu Polski 1984-89 r.*, L. dz. 37-89 KE, Archiwum Biura Misyjnego w Warszawie.

⁶¹ *Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski regulująca działalność misyjną kapłanów diecezjalnych* (wersja poprawiona), Warszawa 1987.

⁶² W. Kuflewski, *Działalność Episkopatu Polski na rzecz misji*, [w:] E. Śliwka (red.), *Misyjny wymiar Kościoła katolickiego w Polsce (1946-1986)*, Pieniężno 1992, s. 30.

⁶³ *Protokół z 56. zebrania Komisji Misyjnej Episkopatu Polski w dniu 13 X 1993 r.*, Archiwum Biura Misyjnego w Warszawie.

⁶⁴ W. Ziemia, *Pro memoria na 271. Konferencję Episkopatu Polski – Warszawa 25 VIII 1994.*, Archiwum Kurii Metropolitarnej w Gnieźnie.

⁶⁵ A. Koszorz, dz. cyt., s. 179-180.

dokształcanie teologiczne ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień misjologicznych, znajomości historii, kultury, warunków społecznych, gospodarczych i politycznych kraju misyjnego oraz pogłębianie formacji duchowej i moralnej w oparciu o ideę powołania misyjnego⁶⁶.

W kompetencji delegata ds. misjonarzy znajdują się określone w Instrukcji wszelkie sprawy związane z wyjazdem kapłana diecezjalnego na misje. Z ramienia Komisji delegat odpowiedzialny jest za realizację wyjazdów kapłanów. Jest on osobą pośredniczącą między misjonarzem, diecezją posyłającą i diecezją przyjmującą. Dotyczy to uzyskania zgody biskupa miejscowego na wyjazd kapłana, terminu zwolnienia z diecezji, odpowiedniego przygotowania kandydata, dopilnowania zawarcia umowy oraz załatwienia wszelkich formalności wyjazdowych⁶⁷.

2. Praktyka przygotowań fideidonistów do pracy misyjnej w kraju

Począwszy od powstania KMEP (1967 r.) często poruszano sprawę odpowiedniego przygotowania polskich misjonarzy do pracy misyjnej⁶⁸. Do 1969 r. kapłani diecezjalni byli zmuszeni sami troszczyć się o przygotowanie do pracy misyjnej. Niekiedy w tym procesie próbowały dopomóc im działające w Polsce zgromadzenia misyjne. W roku 1969 powołano Biuro Misyjne KMEP, którego dyrektorem został o. Koszorz. Jako organ wykonawczy KMEP, przejęło ono nadzór nad duchowym przygotowaniem przyszłych misjonarzy⁶⁹. Podczas zebrania KMEP w 1970 r. powołano komisję kwalifikującą kandydatów na wyjazd do pracy misyjnej, zwłaszcza do Zambii⁷⁰. Komisja rozpatrywała prośby biskupów misyjnych

⁶⁶ Instrukcja Episkopatu Polski regulująca wyjazdy i pracę kapłanów diecezjalnych na terenach misyjnych, p. 19., [w:] E. Śliwka (red.), *Misyjny Wymiar Kościoła Katolickiego w Polsce 1945-1986*, Pieniężno 1992, s. 43.

⁶⁷ W. Dobrzyński, dz. cyt., s. 66

⁶⁸ W. Kuflewski, *Centrum Formacji Misyjnej*, [w:] E. Śliwka (red.), *Misyjny wymiar Kościoła katolickiego w Polsce (1946-1986)*, Pieniężno 1992, s. 50-59.

⁶⁹ M. Balwierz, *Centrum Formacji Misyjnej*, *Collectanea Theologica* (1986) fasc. 3, s. 147; por. A. Kurek, dz. cyt., s. 7.

⁷⁰ Protokół z 7. zebrania Komisji Misyjnej Episkopatu Polski w dniu 1 X 1970 r., Archiwum Biura Misyjnego w Warszawie.

o polskich misjonarzy i stanowiła głos doradczy dla biskupów polskich posyłających swoich misjonarzy⁷¹.

Na posiedzeniu KMEP w 1971 r. po raz pierwszy wysunięto projekt utworzenia instytutu misyjnego w Polsce, który miałby za zadanie przygotowanie kandydatów do pracy misyjnej. Zakony męskie i żeńskie posyłały swoich kandydatów do własnych Instytutów, położonych poza granicami Polski. Inaczej sprawa przedstawiała się z kapłanami diecezjalnymi, stosunkowo jeszcze w tym czasie w niewielkiej liczbie podejmującymi pracę w diecezjach misyjnych⁷².

Polscy księża diecezjalni rozpoczęli wyjazdy głównie do Ameryki Łacińskiej: Brazylii i Argentyny, gdzie już od czasów drugiej wojny światowej – co było bardzo pomocne dla przyjeżdżających kapłanów – obecni byli polscy kapłani pracujący w duszpasterstwie polonijnym. Z jednego z artykułów ks. K. Czermaka dowiadujemy się, że pierwszymi polskimi fideidonistami byli tarnowscy księża diecezjalni: ks. J. Jarosz - proboszcz w Witkowicach, który wyjechał do Brazylii w 1961 r. oraz ks. T. Adamczyk i ks. M. Tokarz, którzy przyjechali do Brazylii w 1963 r.⁷³

Afryka stała się bliska polskim fideidonistom dzięki pracującym w Zambii ojcom jezuitom, a zwłaszcza obecnemu ks. kard. Adamowi Kozłowieckiemu, ówczesnemu ordynariuszowi Lusaki. Pierwszy ksiądz diecezjalny z Polski udał się tam w 1968 r. Był nim ks. J. Liberski z diecezji katowickiej⁷⁴. W tym samym roku rozpoczęły się również wyjazdy kapłanów diecezjalnych do Indii⁷⁵.

a. Sympozja misjologiczne

W początkach lat 70 wyjeżdżający księża uczestniczyli w Sympozjach Misjologicznych organizowanych przez sekcję misjologiczną ATK w Warszawie, które traktowano jako kursy misyjne dla wyjeżdżających do pracy w krajach misyjnych. W pierwszym Sympozjum (22-27 V 1971 r.), zorganizowanym pod kierunkiem o. Feliksa Zapłaty SVD, uczestniczyło ponad 50 księży

⁷¹ Protokół z 12. zebrania Komisji Misyjnej Episkopatu Polski w dniu 11 IV 1972 r., Archiwum Biura Misyjnego w Warszawie.

⁷² W. Kuflewski, *Centrum Formacji Misyjnej*, s. 50-59.

⁷³ K. Czemak, *Odpowiedzialność za Kościół misyjny (20-lecie pracy misyjnej księży diecezji tarnowskiej)*, *Currenta. Pismo urzędowe diecezji tarnowskiej* (1993) 3, s. 344.

⁷⁴ J. Górski, dz. cyt., s. 109.

⁷⁵ A. Koszorz, dz. cyt., s. 179-180.

i sióstr zakonnych. Celem kursu było pogłębienie zrozumienia współczesnej koncepcji dzieła misyjnego oraz udzielenie wyjeżdżającym podstawowych informacji o warunkach ich przyszłej pracy. W wygłoszonych referatach omówiono skryptyrystycznie i dogmatycznie podstawy dzieła misyjnego, problem kultur i religii autochtonicznych, sytuację polityczną i społeczną krajów Trzeciego Świata oraz problemy duszpasterskie, z jakimi można się w nich spotkać⁷⁶.

W ten sposób zastały zainicjowane coroczne sympozja misjologiczne dla wyjeżdżających misjonarzy (także kapłanów diecezjalnych) oraz wszystkich tych, którzy pragnęli pogłębić swoją wiedzę o dziele misyjnym Kościoła⁷⁷.

Sympozja trwały z reguły kilka dni. Referatom towarzyszyły wystawy misyjne, pokazy filmowe i spotkania z misjonarzami przebywającymi w tym czasie na urlopie w kraju. Tematyka sympozjów prezentowała się następująco: „Współczesne dzieło misyjne Kościoła” (1971); „Kościół w Afryce i jego współczesne problemy” (1972); „Misje w Ameryce Łacińskiej” (1973); „Ogólna problematyka Kościoła w Azji” (1974); „Szczegółowe problemy miejscowych Kościołów w Azji” (1975); „Kościół w Oceanii” (1976); „Od *Vaticanum II* do Adhortacji Apostolskiej – *Evangelii nuntiandi*” (1977); „Duchowość misyjna” (1978); „Katecheza misyjna” (1979); „Rodzina katolicka w świecie niechrześcijańskim” (1980); „Współczesne dzieło misyjne” (1981); „Misjonarze polscy w świecie” (1982); „Akomodacja misyjna” (1983); „Nowe religie” (1984); „Dwadzieścia lat misjologii na ATK w Warszawie” (1989); „500-lecie przybycia Kolumba do Ameryki” (1992); „700-lecie spotkania europejsko-chińskiego” (1994)⁷⁸.

Specjalizacja Misjologii miała w myśl jej założyciela, o. Zapłaty, nie tylko kształcić kadre przyszłych naukowców, ale również

⁷⁶ Warszawa, Serwis Misyjny (1971) 12, s. 37.

⁷⁷ W dokumentach informujących o ich rozpoczęciu ks. Feliks Zapłata używa nazwy „Kurs Misyjny”; por. G. Polak, *Pamięci wybitnego misjologa doc. O. Feliksa Zapłaty SVD*, Papieskie Intencje Misyjne I (1983), s. 4; por. A. Sobiech, *Centrum Formacji Misyjnej* (1984-2000), Archiwum ATK (mps), Warszawa 2001.

⁷⁸ D. Mroczek, *Specjalizacja misjologii na Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie (1969-1994)*, Archiwum ATK (mps), Warszawa 1996, s. 54-55.

przygotowywać misjonarzy⁷⁹. Jednakże na zebraniu Sekcji Opieki nad Misjonarzami w dniu 20 X 1983 r. stwierdzono, że sympozjum na ATK nie powinno mieć profilu przygotowawczego do wyjazdu na misje lecz pogłębiającego wiedzę misjologiczną przede wszystkim dla osób pozostających w kraju⁸⁰.

b. Kilkundniowe kursy dla kandydatów na misjonarzy

W 1978 r. przygotowanie dla wyjeżdżających misjonarzy przejęła KMEP, organizując własne szkolenie, które przybrało formę pięciodniowych i siedmiodniowych kursów⁸¹. W tym celu powołano podkomisję w składzie: ks. bp Józef Gucwa, o. Bernard Bona SVD, o. Feliks Zapłata SVD i siostra zakonna, celem dokładnego przeanalizowania obecnego stanu i przedłożenia Komisji projektu w zakresie przygotowania polskich misjonarzy do ich przyszłej pracy misyjnej⁸². W dniu 16 I 1978 r. opracowano projekt przygotowania kapłanów do pracy na misjach. Dokument ten mówił o konieczności studium misjologicznego, formacji duchowej i moralnej kandydata. Obejmowało ono:

- kurs misjologiczny organizowany na ATK,
- tygodniowy kurs organizowany przez KMEP w czerwcu,
- kurs języka w miesiącach wakacyjnych (20 czerwca-30 sierpnia),
- trzytygodniowe rekolekcje na początku września,
- jednodniowe omówienie spraw praktycznych⁸³.

Projekt ten przedstawił na zebraniu KMEP w dniu 16 II 1978 r. bp Józef Gucwa⁸⁴. Zasadniczą trudność stanowiło znalezienie odpowiedniego człowieka, który mógłby zająć się przygotowaniem i przeprowadzeniem kursu oraz znalezienie odpowiedniego miejsca na ten cel. Tego zadania podjął się o. Leonard Szymański SVD,

⁷⁹ F. Zapłata, *Działalność naukowa ks. dr. Feliksa Zapłaty SVD*, Archiwum Zgromadzenia Słowa Bożego (mps), Warszawa 1972, s. 3-4; por. A. Sobiech, dz. cyt.

⁸⁰ *Zebranie 7. Sekcji Opieki nad Misjonarzami z dnia 20 X 1983 r.*, Archiwum Biura Misyjnego w Warszawie, s. 2.; por. A. Sobiech, dz. cyt.

⁸¹ W. Kuflewski, *Centrum Formacji Misyjnej*, s. 50.

⁸² *Protokół z 23. zebrania Komisji Misyjnej Episkopatu Polski w dniu 28 IX 1977 r.*, Archiwum Biura Misyjnego w Warszawie.

⁸³ *Projekt przygotowania kapłanów do pracy na misjach z dnia 16 I 1978 r.*, Archiwum Biura Misyjnego w Warszawie; por. A. Sobiech, dz. cyt.

⁸⁴ *Protokół z 24. zebrania Komisji Misyjnej Episkopatu Polski w dniu 16 II 1978 r.*, Archiwum Biura Misyjnego w Warszawie.

prowincał księży werbistów. Sugerowano, aby księży werbiści – jako zgromadzenie misyjne i najbardziej doświadczone w tej dziedzinie – przejęli, w porozumieniu z Komisją, organizowanie ogólnopolskich kursów dla wyjeżdżających misjonarzy⁸⁵.

Pierwszy taki kurs odbył się w Laskach w dniach 19-23 VI 1978 r.⁸⁶ Kurs składał się z trzech głównych części. Tworzyły je elementy szkolenia teoretycznego, porad praktycznych oraz formacji duchowej⁸⁷. Uczestniczyło w nim 23 przyszłych misjonarzy (20 kapłanów i 3 siostry zakonne)⁸⁸. Z kolei w 1979 r. z kursu skorzystały już 33 osoby. Taka liczba przyszłych misjonarzy uczestniczących w kursie, w ówczesnych warunkach, była wysoka i świadczyła o użyteczności kursu przygotowawczego⁸⁹.

Od 1978 r. Biuro Misyjne corocznie organizowało podobne szkolenie, aż do 1984 r. Ogółem w kursach uczestniczyło 180 kapłanów i sióstr zakonnych, mających w najbliższym czasie rozpocząć pracę misyjną na całym świecie. Generalnie program tych szkoleń pozostał taki sam, jak zrealizowany w 1978 r. Dokonano jednak kilku zmian, zmierzając do rozwinięcia tego rodzaju posługi dla

⁸⁵ Tamże.

⁸⁶ W programie przewidziano wykłady na temat zasad współczesnej pracy misyjnej, rodzimych kultur i bliższej znajomości poszczególnych krajów misyjnych. W latach 1978-1984 wykłady prowadzili: ks. doc. Feliks Zapłata, ks. dr Antoni Kurek, ks. dr Edward Perczak, ks. dr hab. Józef Glinka, ks. dr hab. Władysław Kowalak. Sprawy organizacyjne dotyczące wyjazdu oraz organizacje pomocy misjom przedstawił ks. Antoni Koszorz, dyrektor BM. Konferencje i nabożeństwa prowadził o. Bernard Bona, prowincjał werbistów. W późniejszych kursach wykłady prowadzili również: ks. dr Bolesław Gielata, ks. kard. Adam Kozłowiecki, ks. dr Franciszek Kapuścik, ks. dr Waldemar Wesoly, prof. Andrzej Święcicki, Juliusz Eska, ks. dr hab. A. Skowronek, ks. Stanisław Kuraciński, ks. dr B. Wodecki, ks. dr Antoni Kmiecik, ks. Edward Osiecki, ks. dr Marian Balwierz, ks. Bogdan Liniewski, ks. Józef Urban, dr Franciszek Ksawery Hashimoto, dr med. Zofia Gerlach, ks. prof. dr hab. Tadeusz Dajcz, ks. Antoni Kleta, ks. A. Osadnik. Nie uwzględniono lektorów i wykładowców medycyny tropikalnej oraz prowadzących konferencje i nabożeństwa: *Kurs przygotowawczy dla misjonarzy*; por. A. Sobiech, dz. cyt.

⁸⁷ M. Balwierz, *Centrum Formacji Misyjnej*, Collectanea Theologica (1986) fasc. 3, s. 149.

⁸⁸ *Sprawozdanie z działalności Komisji Episkopatu do spraw misji w 1978 r.*, Archiwum Kurii Metropolitarnej w Gnieźnie; *Protokół z 25. zebrania Komisji Misyjnej Episkopatu Polski w dniu 21 IX 1978 r.*, Archiwum Biura Misyjnego w Warszawie.

⁸⁹ A. Sobiech, dz. cyt.

misjonarzy. Pod wpływem sugestii wysuniętych przez uczestników⁹⁰, kurs misyjny w 1982 r. przeprowadzono w kwietniu (19-23 IV). Do programu włączono zajęcia z medycyny tropikalnej (dwa popołudnia)⁹¹. W spotkaniu brało udział 18 osób: 10 księży diecezjalnych, 4 zakonnych i 4 siostry⁹². Obok dotychczas prowadzonych – z języka angielskiego i francuskiego – zapoczątkowano wakacyjne kursy językowe z języka hiszpańskiego i portugalskiego dla wyjeżdżających do Ameryki Łacińskiej⁹³.

Oprócz kursów dla kandydatów na misje przeprowadzano specjalne rekolekcje. Rekolekcje dla misjonarzy po raz pierwszy opuszczających kraj organizowane przez KMEP odbywały się systematycznie od 1974 r.⁹⁴ Pierwsze odbyły się we wrześniu roku 1974 w Oltarzewie⁹⁵, następnie w Laskach we wrześniu 1975 r. (uczestniczyło w nich pięciu fideidonistów). Rekolekcje te były przeznaczone dla księży, którzy pod koniec września wyjeżdżali na kurs przygotowawczy do Belgii lub Francji⁹⁶. W roku 1977 podobne rekolekcje odbyły się w dniach 1-4 IX w Niepokalanowie⁹⁷. W roku 1978 odbyły się w Laskach w dniach 31 VIII - 3 IX. W rekolekcjach tych uczestniczyli nie tylko księży diecezjalni (4), ale również misjonarze ze zgromadzeń zakonnych (werbiści, salezianie, dominikanki misjonarki, służebnice Ducha Świętego)⁹⁸.

⁹⁰ *Kurs przygotowawczy dla misjonarzy. Zakroczym 1-6 VI 1981 r.* Archiwum Biura Misyjnego w Warszawie; por. A. Sobiech, dz. cyt.

⁹¹ *Kurs przygotowawczy dla misjonarzy. Laski 19-23 IV 1982 r.*, Archiwum Biura Misyjnego w Warszawie; por. A. Sobiech, dz. cyt.

⁹² *Kurs przygotowawczy dla misjonarzy*, Światło Narodów (1982) 6, s. 13-15.

⁹³ *Pro memoria w sprawie przygotowania polskich misjonarzy w kraju z dnia 10 VI 1982 r.*, Archiwum Biura Misyjnego w Warszawie; por. A. Sobiech, dz. cyt.

⁹⁴ M. Balwierz, art. cyt., s. 148.

⁹⁵ A. Koszorz, *Sens pracy misyjnej*, Tygodnik Powszechny (1974) 1, s. 7

⁹⁶ *Zaproszenie na rekolekcje z dnia 9 VII 1975 r.*, L.dz. 702/75, Archiwum Biura Misyjnego w Warszawie; por. A. Sobiech, dz. cyt.

⁹⁷ *Zaproszenie na spotkanie rekolekcyjne dla księży diecezjalnych wyjeżdżających na misje z dnia 21 VII 1977 r.*, L.dz. 559/77, Archiwum Biura Misyjnego w Warszawie; por. A. Sobiech, dz. cyt.

⁹⁸ W rekolekcjach w dniach 3-6 IX 1979 r. w Niepokalanowie uczestniczyło 4 fideidonistów, 15 sióstr i kapłan zakonny. W rekolekcjach w dniach 21-22 VII 1983 r. uczestniczyło 12 fideistów, 7 sióstr i 6 kapłanów zakonnych. Por. *Pismo skierowane do Promotorów zakonnych i Sióstr Referentek zgromadzeń zakonnych z dnia 25 lipca 1978 r.*, L.dz. 384/78, Archiwum Biura Misyjnego w Warszawie; por. A. Sobiech, dz. cyt.

Z czasem ujawniły się niedoskonałości również i tej formy przygotowania. W dalszym ciągu było ono niewystarczające. Nie wszyscy również korzystali z tej formy pomocy⁹⁹. Postulowano nawet, aby na wyjeżdżających nałożyć obowiązek brania udziału w kursie przygotowawczym i domagać się na forum Konferencji Episkopatu uzgodnienia wyjazdów księży diecezjalnych z Komisją Misyjną¹⁰⁰. W roku 1981 padła propozycja, aby osoby nie biorące udziału w przygotowaniu pozbawiać pomocy finansowej¹⁰¹.

Podczas zebrania KMEP 16 IV 1980 r. utworzono cztery sekcje, wśród nich Sekcję Opieki nad Misjonarzami. Ta sekcja wspólnie z delegatem ds. misjonarzy podjęła się zadania czuwania nad odpowiednim przygotowaniem misjonarzy do ich pracy, nad kontaktami z nimi i organizowaniem dla nich urlopów w Polsce¹⁰². Na zebraniu tym podkreślono także konieczność dobrego przygotowania misjonarzy, zwłaszcza od strony językowej¹⁰³. Podczas zebrania Komisji 18 IX 1980 r. o. Antoni Kurek OMI zrelacjonował swoją podróż do Kamerunu i Zairu, a ks. Kuraciński SAC – pobyt w Brazylii i Urugwaju. Obaj księża podkreślali wagę wszechstronnego przygotowania polskich misjonarzy, m.in. opanowanie języka i znajomość kultury danego kraju. U niektórych polskich misjonarzy braki w tej dziedzinie ujawniały się w znacznej mierze¹⁰⁴. W roku 1981 zgłaszano natomiast pewne uchybienia w realizacji zaleceń Instrukcji. Komisja ponowiła apel, aby biskupi wysyłający współpracowali z KMEP, a księża wyjeżdżający brali udział w odpowiednim przygotowaniu¹⁰⁵.

Ogólnie, jeśli chodzi o przygotowanie kapłanów diecezjalnych wyjeżdżających na misje w omawianych latach, trzeba stwierdzić, że

⁹⁹ Protokół z 25. zebrania Komisji Misyjnej Episkopatu Polski w dniu 21 IX 1978 r., Archiwum Biura Misyjnego w Warszawie.

¹⁰⁰ Protokół z 27. zebrania Komisji Misyjnej Episkopatu Polski w dniu 20 IX 1979 r., Archiwum Biura Misyjnego w Warszawie.

¹⁰¹ Protokół z 31. zebrania Komisji Misyjnej Episkopatu Polski w dniu 19 II 1981 r., Archiwum Biura Misyjnego w Warszawie.

¹⁰² W. Kuflewski, *Centrum Formacji Misyjnej*, s. 50.

¹⁰³ Protokół z 29. zebrania Komisji Misyjnej Episkopatu Polski w dniu 16 IV 1980 r., Archiwum Biura Misyjnego w Warszawie.

¹⁰⁴ W. Kuflewski, *Działalność Episkopatu Polski na rzecz misji poprzez Komisję Episkopatu do Spraw Misji*, s. 35.

¹⁰⁵ Protokół z 31. zebrania Komisji Misyjnej Episkopatu Polski w dniu 19 II 1981 r., Archiwum Biura Misyjnego w Warszawie.

mimo czynionych w tym kierunku usilnych starań, nie było ono najlepsze. Zwłaszcza w zakresie wiadomości teoretycznych, to jest: misjologicznych, etnograficznych, religioznawczych, społeczno-politycznych czy też społeczno-kulturowych, dotyczących ich przyszłego środowiska pracy. Na ogół mieli oni tylko to przygotowanie, które otrzymali w swoich seminariach. Wprawdzie w tym kierunku szkoleni byli w pewnym stopniu po przybyciu na dany teren misyjny, ale to trochę za mało. Księża wyjeżdżający do Tanzanii przechodzili na miejscu, w specjalnych ośrodkach w Musoma i Tabora, kursy pastoralne. W większości wypadków przygotowanie ograniczało się do kilkudniowego Sympozjum i rekolekcji. Wielu księży zbyt mocno koncentrowało się na nauce języka obcego tak, że nie starczało im czasu na inne sprawy, choćby w ramach prywatnego studium. W rezultacie brakowało gruntownego przygotowania¹⁰⁶.

c. Seminaria misyjno-językowe

W czerwcu 1982 r. Konferencja Plenarna Episkopatu obradująca w Koszalinie omawiała sprawy związane ze szkoleniem polskich misjonarzy w ośrodkach zagranicznych¹⁰⁷. Nowym delegatem ds. misjonarzy został ks. Wacław Kuflewski. Przejął on kierownictwo nad kursami przygotowawczymi oraz podejmował sugestię KMEP utworzenia instytutu misyjnego w Polsce¹⁰⁸. Dzięki jego staraniom i sugestiom szkoleniu nadano nową strukturę, określając je jako seminarium misyjno-językowe. Cały kurs przygotowawczy tworzyły trzy kilkudniowe spotkania w cyklu jednorocznym. Pierwsze z nich odbywało się na jesieni, a następne dwa przy końcu zimy i wiosny następnego roku kalendarzowego. Takie wydłużenie czasowe kursu przygotowawczego umożliwiło zmianę jego zasadniczego charakteru. Z prostego informowania przyszłych misjonarzy o czekającej ich pracy, przekształcał się on coraz bardziej w ośrodek formowania nowych misjonarzy¹⁰⁹. Przedłużenie kursu stworzyło większe możliwości w pomocy udzielanej przyszłym misjonarzom w nauce języka obcego. Kurs w tych latach składał się z trzech części: dwumiesięcznego kursu językowego w Warszawie, rekolekcji dla

¹⁰⁶ W. Dobrzyński, dz. cyt., s. 68.

¹⁰⁷ *Informacje*, Światło Narodów (1983) 4, s. 19-20.

¹⁰⁸ W. Kuflewski, *Centrum Formacji Misyjnej*, [b.m.w.] s. 50.

¹⁰⁹ *Pro memoria w sprawie przygotowania polskich misjonarzy w kraju z dnia 10 VI 1982 r.*, Archiwum Biura Misyjnego w Warszawie; por. A. Sobiech, dz. cyt.

uczestników kursu i nauki języka w jednym z krajów europejskich¹¹⁰. Mieszkanie dla kapłanów zorganizowano przy warszawskich parafiach¹¹¹.

Przygotowanie misjonarzy w roku 1982/83 odbyło się w oparciu o ideę 3 seminariów w ciągu roku i wakacyjnego kursu językowego zorganizowanego przez delegata w salkach katechetycznych przy kościele św. Barbary i św. Michała w Warszawie¹¹². Delegat wskazał na konieczność przeprowadzania badań medycznych kandydatów do wyjazdu na misje oraz zwrócenia większej uwagi na motywację osób pragnących wyjechać: „motywacja wyjazdu jest nie zawsze właściwa i mamy już powroty po dwóch miesiącach, czy po roku pobytu w Afryce¹¹³. Kurs dopełniały rekolekcje. Wszystkie te zmiany bezpośrednio zmierzały do utworzenia pełnego kursu przygotowawczego dla przyszłych misjonarzy¹¹⁴. Seminaria organizowano do 1984 r., do momentu utworzenia Centrum Formacji Misyjnej.

W dniach 22-24 XI 1982 r. w Laskach odbyło się pierwsze z serii seminariów misyjno-językowych przygotowawczych dla misjonarzy oczekujących na posłanie w 1983 r. Wzięło w nim udział 27 uczestników w tym – 11 księży diecezjalnych¹¹⁵. W programie kursu znalazły się także konwersatoria językowe (z języka hiszpańskiego i portugalskiego)¹¹⁶.

W dniach 8-11 II 1983 r. odbyło się w Niepokalanowie II seminarium przygotowawcze dla misjonarzy. Wzięło w nim udział 18 siostr zakonnych, 13 księży diecezjalnych i 4 zakonnych. Uczestnicy brali udział we wspólnych Mszach świętych, wysłuchali szeregu referatów i uczestniczyli w konwersatoriach językowych¹¹⁷. III

¹¹⁰ Projekt przygotowania kapłanów do pracy na misjach z dnia 16 I 1978 r., Archiwum Biura Misyjnego w Warszawie; por. A. Sobiech, dz. cyt.

¹¹¹ Zebranie Sekcji Opieki nad Misjonarzami z dnia 20 X 1983 r., Archiwum Biura Misyjnego w Warszawie; por. A. Sobiech, dz. cyt.

¹¹² Protokół z 35. zebrania Komisji Misyjnej Episkopatu Polski w dniu 19 IX 1983 r., Archiwum Biura Misyjnego w Warszawie.

¹¹³ Tamże.

¹¹⁴ M. Balwierz, dz. cyt., s. 149.

¹¹⁵ Informacje, Światło Narodów 2(1982) s. 13.

¹¹⁶ Pierwsze Seminarium Przygotowawcze dla Misjonarzy w 1983 r. Laski, 22-24 XI 1982 r., Archiwum Biura Misyjnego w Warszawie; por. A. Sobiech, dz. cyt.

¹¹⁷ Drugie Seminarium przygotowawcze dla misjonarzy, Światło Narodów (1983) 4, s. 25-26.

seminarium przygotowawcze odbyło się w dniach 19-22.IV.1983 r. w Laskach. Wzięło w nim udział 2 księży zakonnych, 13 księży diecezjalnych, 17 siostr zakonnych. Na program złożyły się referaty, konwersatoria językowe oraz spotkania ubogacone pokazem przeźroczy¹¹⁸.

Dla przygotowujących się misjonarzy w roku 1983/1984¹¹⁹ zorganizowano również trzy seminaria. I seminarium odbyło się w Laskach, w dniach 8 – 11.XI.1983 r. Uczestniczyło w nim 22 uczestników, w tym 5 księży diecezjalnych. Na seminarium prezentowano problematykę misjologiczną i misyjną oraz prowadzono lektoraty z 4 języków obcych¹²⁰. W II seminarium (w Laskach – 14-7.II.1984 r.) udział wzięły 23 osoby, w tym 7 fideidonistów. Wygłoszono następujące referaty: „Nasze polskie doświadczenia: braki sygnalizowane przez biskupów z krajów misyjnych”, „Biblijne podstawy działalności misyjnej”, „Kultura muzułmańska”, „Ewangelizacja dialogiem z miejscowymi religiami”, „Wartości zbawcze tych religii”, „Co nazywamy działalnością misyjną?”, „Motywacja działalności misyjnej w *Magisterium Ecclesiae* oraz w literaturze misjologicznej”, „Wybrane zagadnienia teologii afrykańskiej”, „Tradycyjne religie plemienne”, „Ewangelizacja Ameryki Łacińskiej i rola Pueblo”, „Wprowadzenie do zagadnienia chorób tropikalnych”, „Choroby tropikalne”, „Duszpasterskie metody Kościoła w Brazylii”, „Duszpasterskie problemy Kościoła w Brazylii”. W programie przewidziano również lektoraty językowe w grupach¹²¹. III seminarium z tej serii odbyło się w dniach 8-11 V 1984 r.

3. Przygotowanie fideidonistów poza Polską

Oprócz przygotowania fideidonistów do pracy misyjnej w kraju, organizowano także, szczególnie w latach siedemdziesiątych, kursy językowo-misyjne w Belgii, Francji i Anglii.

W Belgii były dwa ośrodki, w których przygotowywali się polscy misjonarze: w Louvain i Brukseli. Kurs w *Collegium pro America*

¹¹⁸ B. Kačka, Trzecie seminarium przygotowawcze dla misjonarzy, Światło Narodów 6(1983) s. 20-25.

¹¹⁹ W. Kuflewski, Program przygotowawczy dla polskich misjonarzy na rok 1983/1984, Światło Narodów (1983) 6, s. 17.

¹²⁰ W. Kuflewski, I Seminarium dla misjonarzy, Światło Narodów (1983) 3, s. 18.

¹²¹ W. Kuflewski, II Seminarium przygotowawcze dla misjonarzy i misjonarek (Laski k. Warszawy 14-17 II 1984 r.), Światło Narodów (1984) 1-3, s. 14-15.

PRZYGOTOWANIE MISJONARZY

- założenia i praktyka

Pod redakcją
Jarosława Różańskiego OMI

Missio-Polonia
Warszawa 2004